

FILOLOOG OLLA POLE IGAMEHE ASI

Ilma selle kontroll-lauset, mida rohkem kui nelikümmend aastat tagasi Tartus Tiigi intri köögis lasi ühel tudengihakatisel analüüsida viienda kursuse tubli eesti filoloog Reet Kasik, poleks meil võib-olla keeleteadlast professor Helle Metslangi, vaid oleks näiteks uuriv ajakirjanik või peatoimetaja Helle Metslang. Ajakirjandus oli tol ajal üks viiest eriharust, kus Tartu eesti filoloogia üliõpilastel oli pärast kaht esimest ülikooliaastat võimalik studiumi jätkata, ja ainus, kus ei antud õpetajakutset. Ülejäänud neli haru olid eesti keel, eesti kirjandus, rahvaluule ja soome-ugri keeled, kõik koos kohustusliku õpetajaks koolitamisega. Ja tudengihakatis Järvamaa tüdruk Helle Niinemägi (sündinud 29. juulil 1950) oligi 1968. aastal astunud Tartu Riiklikku Ülikooli eesti keelt ja kirjandust õppima mõttega saada ajakirjanikuks: pedagogiametist õpetaja laps ei unistanud ega kooliaegset lemmikainet matemaatikat studeerima hakata ei sõandanud. GGG ehk Huno Rätsepa ümber koonduv generatiivse grammatika grupp juba tegutses ja ülikooli peal hõljuv sõnapaar *struktuuriline lingvistika* tundus olevat nii põnev, et seda kõlbas uudishimulikule Kasikule huviobjektina mainida. (Kuuekümnendate kosmose-romantikat iseloomustab seik, et esimest korda oli ajakirjanikuks pürgija seda sõnauhendit kohanud hoopis mingis ulmeraamatus, kus struktuurilise lingvistika abil otsiti kontakti kaugete tsivilisatsioonidega.) Kui tüdruk nüüd ka lauseanalüüsiga hakkama sai, suunas vanem kolleeg ta ilma pikemata Rätsepa jutule. Terane neiu tunnistati GGG-kõlblikuks, sattus nii otse keset moodsa keeleteaduse ärksat seltskonda – ega ole

seda jätnud siiani. Eriharuks sai niisiis loomulikult eesti keel, sellega kaasas käiv õpetajaks õppimine aga osutus pärastises õppejõuelus ikkagi vajalikuks.

Helle Niinemäe, hilisema Metslangi esimene teadusartikkel ilmus kogumiku „Keel ja struktuur” neljandas numbris juba 1970. a. s.o ajal, mil kursusekaaslastest lihtsurelikud veel eesti ortograafiapääsuste äraõppimise kallal vaeva nägid, ja kandis (Juhan Tuldavast innustatuna) sõnaseadmis- ning matemaatikahuvist kõnelevat pealkirja „Statistilise stiilianalüüsi probleeme”. Hea juhendaja Huno Rätsepa ja rahvalaulu keelega tegeleva Juhan Peegli ärgitusel hakkas noor lingvist uurima regivärsilise rahvalaulu süntaksit: ta pidas sellest mitu ettekannet, mh GGG aastakoosolekutel (1970, 1971, 1972), kirjutas kursuse- ja diplomitöö ning avaldas artikleid kogumikus „Keel ja struktuur” (1972, 1976). Ülikooli lõpu-diplom anti kätte kevadel 1974, aasta hiljem kui kursusekaaslastele: andekale üliõpilasele oli osaks saanud haruharv võimalus õppida süvenemist võimaldava eriprogrammi järgi.

Lõpetamisjärgse tööelu algus polnud väliselt just paljutootav: vanemlaborandi amet Keele ja Kirjanduse Instituudi õigekeelsussektoris Tallinnas. Ent võrreldes kooli suunamisega tundus KKI ometi privileegina ja sektori seltskond oli tõesti väga hea: Henno Rajandi, Mati ja Tiiu Erelt, Mati Hint, Henn Saari, Silvi Vare, Ülle Viks jt – oli, kellelt õppida ja kellega koos teadlasteed jätkata. Süntaksirühmal oli hiljuti valminud teos „Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. Lihtlause”, mis avaldati 1974. a. Edasi tulnuks koostada liitlause osa, mis aga sellisena ei ilmunudki.

Nimelt oli otsustatud hakata koostama ajakohasemat grammatikat ja moodustatud selleks grammatikarühm, kuhu hakkas kuuluma ka värske vanemlaborant, sattudes nii otse uue alguse sisse. Kaua tehtud ja kaunikesena ilmus kaheköiteline „Eesti keele grammatika” (1993–1995), mille süntaksiosa on aja- proovile hästi vastu pidanud. Helle Metslang on selles kapitaalses teoses kirjutanud lause pragmaatilistest tähendustest, süntaktilistest protsessidest ja kvantorifraasist ning koos peatoimetaja Mati Ereltiga lauseliikmetest. Üksikteadlasena tegeles Metslang stiili, keeleüksuste infostruktuuri ja regivärsi süntaksiga, kusjuures eriti viljakas oli 1978. aasta: ilmus kaks korralikku artiklit, üks neist autoriteetses Keeles ja Kirjanduses, ning kaante vahele ja kaitstud sai kandidaadiväite- kiri, aja sunnisärgiliselt venekeelne käsikiri „Некоторые синтаксические аспекты стихового параллелизма в эстонской рунической песне”. Väitekirja seisukohti on autor hiljem tutvustanud ja edasi arendanud mõneski saksa- ja eestikeelses kirjutises, kuid see kaalukas interdistsiplinaarne uurimus vääriski kindlasti eestikeelset tervik- publikatsiooni.

Silmapaistvalt võimeka ja tööka noore naise ametialane edenemine polnud esiotra kuigi kiire, kuid siiski märgatav: 1977. aastal sai ta KKI nooremteaduri, 1984. aastal samas vanemteaduri koha. Oluline on laste sünd: Helena (1981) ja Joosep (1983). Sellesse perioodi jäävad ka lühiuurimused „Määramata ja määratud objekt” (1979, koos Henno Rajandiga) ja „Küsilause eesti keeles” (1982) ning Söktõvkaris peetavat fennougristide kongressi silmas pidavat venekeelne „Система коммуникативных типов предложений в эстонском языке” (1985), kõik ilmunud KKI väljaandel. Omas ajas meeldejääv oli artikkel „Sisukas ja sisutu *nagu*” KKI kogumikus „Ars grammatica” (1985): selle asemel et nagutamist keelekorraldusliku nõrdimusega hurjutada, oli Metslang sõna süntaktilised ja pragmaatilised funk-

sioonid üksipulgi lahti võtnud ja ära seletanud. Selline rahumeelne analüütilisus areneva eesti keele uute nähtuste uurimisel ja keeleüldsusele selgitamisel on autorile edaspidigi iseloomulik.

Tagantjäreletargana vaadeldes tundub ikkagi, nagu oleksid 1970-ndad ja 1980-ndad olnud Metslangi õpipoisi- ja selliaastad, meistriküpsus lingvistina, õppejõuna ja teadusorganisaatorina saabub 1990-ndatest peale koos avarduvate võimalustega taasiseseisvunud Eestis. Grammatikakirjelduse loomisest eesti keeleteadlaste tippseltskonnas oli juba juttu. 1990-ndate algul süveneb Metslang eesti verbitarindite ajatähenduse probleemistikku, pidades ettekandeid (mh Debrecenis VII fennougristide kongressil ja Tamperees keeleteaduse päevadel) ja avaldades artikleid Keeles ja Kirjanduses, KKI preprintina (1991) ning Virittäjäs (1993). Aastail 1992–1994 on intensiivne doktriväitekirja kallal töötamise periood Oulu Ülikooli juures, mil eesti süntaksi aja ja aspekti uurimine laieneb eesti ja soome grammatikasüsteemi võrdluseks. Majanduslikult võimaldasid tööd Soome kaudu hangitud toetusstipendiumid Põhjamaade Ministrite Nõukogult, Soome Rahvusvahelise Mobiilsuse Keskuselt CIMO ja Oulu Ülikoolilt. Artikkelhaaval ilmunud uurimustulemused koondas ta Oulus 1994. aastal ilmunud ja edukalt kaitstud väitekirjaks „Temporal Relations in the Predicate and the Grammatical System of Estonian and Finnish” (juhendaja professor Pauli Saukkonen). See kuni praeguseni palju tsiteeritav teos pälvis 1995. aastal Eestis riigi teaduspreemia ja Soomes teadusseltside Suomalais-Ugrilainen Seura ja Kotikielen Seura väitekirjapreemia. Hoo saab sisse akadeemiline karjäär: seni Tallinna kõrgkoolides üksikuid kursusi lugenud Metslang valitakse 1995. aastal Helsingi Ülikooli eesti keele lektori tähtajalisele kohale, aastal 2000 saab temast Tallinna Pedagoogikaülikooli eesti keele professor ja õppetooli juhataja (2001–2004 ka filoloogiateaduskonna dekaan), 2004. aastal

kutsutakse ta Helsingi Ülikooli eesti keele ja kultuuri külalisprofessoriks. Aastal 2007 valitakse Metslang Tartu Ülikooli eesti keele professoriks ja aastal 2008 hakkab ta samas üksiti juhtima eesti ja üldkeeleteaduse instituuti. Mainigem veel, et Eesti akadeemiline humanitaarharidus võiks olla tänulik Saksamaa Rheinland-Pfalzi liidumaa teaduse, kõrghariduse ja kultuuri ministrile, kes konkursitulemustest hoolimata (Metslang sai 1. koha 19 taotleja hulgast) eelistas kinnitada Mainzi Ülikooli Põhja-Euroopa ja Baltikumi keelte professori kohale kellegi teise kandideerinutest.

Meie lugupeetud professor Huno Rätsep on öelnud, et filoloogi jaoks on tipp kuuekümnnes eluaasta. Tipse on järsu tõusu ja veel järsema langusega, on aga ka laugjate nõlvadega platoosid. Just selline tundub praegu olevat Helle Metslangi kõrgaeg: muutlike tingimustega viljakas platoo, kus on raadatud juba mitmesuguseid alasid ja sisse talutatud mitu rada, kuid kus loodusstihiha ikka veel ei luba mõnusat äraolemist ega magusat mittemidagitegemist. Metslangi peamised uurimisvaldkonnad on siin olnud kõigepealt eesti keele süntaks ja morfosüntaks üldisemalt: ta on selgitanud eesti lause ja verbivormistiku eripäraseid jooni, eesti morfoloogia kompleksust, imperatiivi ja lausemodaalsuse suhteid, grammatikavahendite kasutamise mõjureid ja suundumusi. Mitu rahvusvahelistes teadusväljaannetes ilmunud tööd on ta kirjutanud koos hea kolleegi Mati Ereltiga. Teiseks on Metslang (osalt koostöös Mati Ereli ja Karl Pajusaluga) uurinud eesti keele funktsionaalgrammatilisi kategooriaid, eriti selliseid lõplikult grammatiseerumata vormivahendeid nagu progressiiv, futuurum, partitsiip-predikaat, samuti eri keelevahendite koosmõjus väljenduvaid kategooriaid, nagu aspekt, modaalsus, evidentsiaalsus, direktiivsus, proksimatiivsus ja avertiivsus. Keele dünaamika ja grammatikauuenduste juurdumise kirjeldamist diakrooniliselt, grammatisatsiooniteooriast lähtuvalt võib pidada Mets-

langi kolmandaks uurimispõlluks. Jälgides põhiliselt XX–XXI sajandi keelesiseseid ja -väliseid olusid, on ta fikseerinud näiteks grammatiliste partiklite ning verbikonstruktsioonide kujunemist, aja ja aspekti vormistuse ulatuse ja viiside varieerumist, eesti keele Euroopa keskmise standardile lähenevist predikaadikonstruktsioonide ja lausestruktuuride osas. Kontrastiivsed ja tüpoloogilised uurimused, mis said alguse doktoriväitekirjaga, moodustavad õigupoolest Metslangi neljanda põhivaldkonna: ta on võrrelnud eesti keelt soome keelega nii üksiknähtuste kui ka keelesüsteemi tasandil, leides seejuures kahe lähisugukeele vahel mitmesuguseid erinevusi (ka nende tüpoloogilises loomuses), vastukaaluks aga ka eesti grammatika ühisjooni muude kontaktkeeltega, viimasel puhul on tal paar publikatsiooni koos Karl Pajusaluga ja läti lingvisti Liena Muižniecega. Kokku on ta praeguseks avaldanud üle saja neljakümne teaduskirjutise.

Õppejõutöö oluline osa on õpetamine ja juhendamine. Õpetada tuleb teatavasti kõike, mida parajasti tarvis. Nii ei ole ka Metslang võinud piirduda vaid süntaksiküsimustega, vaid on pidanud lisaks kümneid eri sisuga kursusi: sisesejuhatuse eesti keele uurimise, eesti keele morfoloogia, fraseoloogia, oskusekeel, grammatilised kategooriad, keelekorraldus, keeleuuendus, vana kirja-keel, keeletüpoloogia, eesti-soome ja eesti-vene kontrastiivgrammatika, soome-eesti ja eesti-soome kirjalik ja suuline tõlge jne. Peale Tallinna, Tartu, Oulu ja Helsingi on ta tudengeid õpetanud ka Joensuu, Uppsalas, Kölnis, Greifswaldis ja Göttingenis. Juhendajana on Metslang populaarne. Teda ise-loomustavat leebet põhjalikkust on saanud nautida mh mitu teadusmagistrit, samuti doktorikraadini jõudnud Margit Langemets ja Reili Argus. Ka kraadi-taotlejate tööde eelretsenseerijana ja oponentina on Metslang väga hinnatud, sest tema kriitika on sõbralik ning suunav, mitte mahakiskuv ja põrmustav. Õppevahendite publitseerimist tänapäe-

va teadusbürokraatia kuigi kõrgelt ei hinda, kuid siingi on Metslang koos kaasautoritega avaldanud näiteks hea õpiku „Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi” (2003). Ka keeleteaduse populariseerimine ja keelekorralduslik ning -poliitiline tegevus pole unarusse jäänud: aastast 2000 on ta Eesti Keelenõukogu liige, aastast 2006 Emakeele Seltsi esimees ja ajakirja Oma Keel kolleegiumi esimees, ta on tõhusalt osalenud eesti keelestrateegia väljatöötamisel ning avaldanud artikleid Oma Keeles ja Õiguskeeles. Keelehooldajate ja -kasutajate päevakajalised väited, nagu oleks eesti keel allakäiguteel, on Metslang heatahtlikult kummutanud, mõõndes naerusui siiski, et näiteks kirjakuju *pensjonär* oleks tallegi vastu karva.

Professori oskus oma uurimisvaldkondade ja -rühmade jaoks raha hankida on alluvate meelest Metslangi eriti tähtis omadus, nagu ka oskus sõlmida rahvusvahelisi sidemeid, luua esinemis- ja avaldamisvõimalusi rahvusvahelistel foorumitel Eestis ja mujal. Kindlasti on osalt Metslangi teene see keelepoliitiliselt ja rahvusteaduste seisukohalt väga oluline fakt, et eesti keeleteadlastel on võimalik avaldada oma uurimusi ka eestikeelsetes eelretsenseeritavates, rahvusvahelistes teadusinfosüsteemides refereeritavates välja-

annetes (nt Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, Emakeele Seltsi aastaraamat, Keel ja Kirjandus jt). Veelgi laiemale foorumile on suunatud Eestis toimetatavas *Linguistica Uralica* ilmuv võõrkeelne teaduslooming, mida Metslang on harrastanud ise ja õhutanud selleks oma kolleege, või siis mujal ilmuvate teadusajakirjade erinumbrid, näiteks ajakirja *Language Typology and Universals* eesti keelele pühendatud ja Metslangi toimetatud eriväljaanne (2009). Seltside, nõukogude, kolleegiumide ja korralduskomisjonide üleslugemisele ja juubilari kaasalõõmisele neis võiks pühendada veel mitu lõiku: huviline vaadaku ETIS-est järele.

Kõrge akadeemilise positsiooniga kaasaskäiv võim on vaimu jaoks ränk proovikivi. Helle Metslangi pole võim rikkunud: ta ei intrigeeri ega administreeri, ei kurda töörohkuse, vastutuskooma, suutmatute kolleegide, võimetute üliõpilaste ega saamatute ametnike üle, otsekui poleks ülikoolielu nuri-poolt olemaski. Ta ei rõhuta oma teeneid, on hooliv, sõbralik ja huumorimeelne. Meil on õnn ja rõõm töötada koos Sinuga, Helle! Jõudu Sulle ja ilusat sünnipäeva!

HELI LAANEKASK

RÄNNAKUD REISIKIRJANDUSE RADADEL

16. aprillil 2010 toimus Tallinna Ülikoolis Eduard Vilde muuseumi ja Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi kirjandusteaduse osakonna koostöös Eduard Vilde 145. sünniaastale pühendatud konverents „Kirjanik kohvriga”, mis võttis vaatluse alla eesti reisikirjanduse.

Konverentsi avas Anneli Kõvamehe ettekanne „Fragmente reisimisest, reisikirjast, reisikirjandusest ja eesti reisikirjast”, mis puudutas teoreetilisemaid küsimusi, nt reisikirja ja reisikirjandu-

se mõistete erinevust (esimene on kasutuses žanrina, teine üldnimetusena tekstidele, mille peateemaks on reisimine) ning visandas etappe eesti reisikirja ajaloost, alustades esimesest algupärasest eestikeelsest reisikirjast, Jüri Jürissoni „Eestimehe teekond ümber mailma „Askoldi” laewa peal” (1867–1869), lõpetades tänapäevaga.

Pagulaskirjanduse suundumustest andis ülevaate Rutt Hinrikus ettekan- des „Reisid ja reisikirjad paguluses”, mis puudutas reisikirja ja autobiograa-

filiste tekstide seoseid, eristas sunnitud reiside kirjeldusi ja reisimist kui lõbu.

Mare Mürsepp („Reisijutt lastekirjanduses”) keskendus lastekirjandusele, milles võib eristada vähemalt kolme liiki reise: esiteks kirjanik reisib ja kirjutab oma reisist, nt Oskar Lutsu „Inderlin”, Jüri Parijõe teosed, Eno Raua „Pödrasõit”, Manivald Kesamaa „Mis ma nägin Hiinas”, „Tallinn-Aafrika”; teiseks kirjanik jutustab paikadest lapstegelase kaudu: Eno Raud ja Aino Pervik „Rein karuradadel”, Harri Jõgisalu „Maaleib”, Juhani Püttsepp „Anni rännuteel”; kolmandaks reis fantaasiakirjanduses: Arvo Vallikivi „Retk ooboluste riiki”, Iko Maran „Lauri ja Kaie kummaline matk”, Ellen Niit „Midrimaa”.

Kadri Tüür võttis ettekandes „Ütle meri, mu meri... Heeringapüügilaev reisivahendina ja kirjanduse katalüsaatorina” vaatluse alla eesti merekirjanduse, käsitledes Ülo Tuuliku heeringapüügijutte, kõrvutades neid Juhani Smuuli teoste ning Evald Tammlaane heeringakirjadega.

Kairi Toometi „Üks reis – kaks reisikirja. Vilde Kagu-Euroopas” tutvustas Eduard Vilde XX sajandi alguse reisi Kagu-Euroopasse ning reisikirja „Mööda maad ja merd” (ilmus Teatajas 1903–1904) ja seda parodeerivat reisitatiiri „Läbi tahma ja tolmu” (ilmus Teataja naljalisas 1903), kus seiklevad Siirupi Siim, Sapi Saul ja Joone Jaan ning kõverpeeglis on nii sise- kui ka välispoliitilised küsimused.

Janika Kronbergi ettekanne „Karl Ast Sri Lankal ja Indias” visandas kirjaniku reisid ja peatuspaigad, käsitledes pikemalt Aasiat. Kui Karl Ast oli üks enim reisinud eesti kirjanikke, siis Friedebert Tuglast võib käsitleda kui radikaalseimat, maksimaalseimat reisijat, nagu märkis Toomas Haug ettekandes „Tuglase reisid”. Kasutades sõna *reis* laiemas tähenduses, retkles esineja eesti kirjandusmaastikul, märkides ühe sõlmpunktina maailma lõppu kui reisisihtpunkti, nt „Kalevipoeg” ja Tuglase novellid „Maailma lõpus”, „Viimne tervitus”. Kreuzwald visandas rahvusliku arhetüübi (tarkust tuleb omandada mujal), milles tegutses ka Tuglas. Tuglas oli arvatavasti esimene mõiste *turist* käsitlejaid Eestis, mõeldes selle all pealiskaudset reisimisviisi. Tuglasele oli reis eeskätt esteetiliste tundmuste läbielamine.

Konverentsi lõpetas Matthias Josti ettekanne „Kultuuride kaubamajas: Jaan Kaplinski reisikirjad 20. sajandi lõpus”, mis märkis, et „rohkem kui reis konkreetseesse paika on Kaplinski reisid mõttereisid, mis kõnelevad sellest, milles maailmas me elame, sõltumata kohast, kus me parasjagu viibime”. Kaplinski „Teekond Ayia Triadasse” on raamat kultuuridega kohtumisest, rändamine ruumis ja ajas, vähem tähelepanu on selles pööratud Kreeka, mida autor külastab, ülekaalus on mõtisklused kultuurist ja üleilmastumisest.

ANNELI KÕVAMEES

IN MEMORIAM ANTS-MICHAEL UESSON

Silmapaistva lingvistilise uuendaja Ants-Michael Uessoni surmast on möödunud juba aasta. Tema esimesel surma-aastapäeval meenutatagu teda hea sõnaga.

Silmapaistev keeleteaduse uuendaja Ants-Michael Uesson sündis 13. augustil 1926 Tallinnas advokaadi pojana. Ta õppis Westholmi ja Gustav Adolphi gümnaasiumis. Uesson jõudis olla Gestapo

vang ja 18-aastasena võidelda Eesti vabaduse eest admiral Johan Pitka väesalgas, kuni pidi 1944. aastal purjepaadiga Rootsi põgenema. Seal töötas ta mitmel pool Skåne läänis, lõpuks ravimifirmas. 1957. aastal asutas ta oma ravimifirma, mille juhtimine jäi tema leivatööks kõrge vanaduseni.

Uesson hakkas kuulama Lundi Ülikoolis võrdleva keeleteaduse professori

Nils Holmeri loenguid. Holmer oli erakordselt mitmekülgete huvidega lingvist. Aastal 1955 sooritas Uesson Holmeri aines litsensiaadieksami. Koos Holmeri ja ühe kaasüliõpilasega ilmutati 1961. aastal Lundi Ülikooli sarjas „Språkliga bidrag” ka üks uudne artikkel keeletüüpidest, veregruppidest ja kultuuriareaalidest. Holmer pensioneerus 1960. aastate lõpus ja tema aine lakkas seejärel Lundis olemast. Kuid Uessonil valmis ja ilmus 1970 Malmös kirjastuse Eesti Post väljaandel doktoriväitekirjaks mõeldud töö „On Linguistic Affinity. The Indo-Uralic Problem”, mille kaitsmine oli aga muutunud nüüd võimatuks. Raamatuna ilmumise tõttu võis Uessonini tööga siiski laiemalt tutvuda.

Uessonini raamat osutab, et nelikümmend aastat tagasi oli ta seisukohtadel, mis hämmastavad oma nüüdisaegsusega ning peaksid olema taas osa diskussioonist, mis käsitleb uurali keelte päritolu ning kontakte teiste keelerühmadega. Oma raamatu kokkuvõttes kirjutab Uesson muuseas: „Kui me aktsepteerime seda, et hüpoteetilistel uurali keelte, erinevate turgi, mongoli ja tunguusi-mandžu keelte algstaadiumidel ja lisaks indoeuroopa keelte algstaadiumil on kõigil olnud oma minevik, mil need algstaadiumid võisid moodustuda erinevatest komponentidest, siis ei välista miski oletust, et mõningad neist komponentidest (millest moodustusid erinevad uurali, altai ja indoeuroopa keelte algstaadiumid) võisid olla identsed, samal ajal kui mõni teine neist vanadest komponentidest seda kahtlemata polnud. [...] Kokkuvõtteks võib välja pakkuda, et nii kaugele kui keelte areng on jälgitav, peab keelelise ühtekuuluvuse mõiste sisaldama nii geneetilist sugulust kui ka kontaktset seost, sest tegemist on põhiliselt sama nähtusega, ainult erineva nurga alt vaadatuna.”

Järgenud aastakümneil oli Uesson küllalt aktiivne esineja ja kirjutaja Rootsi eesti pagulaskonna mitmesugustel foorumitel, käsitledes sealhulgas ka keeleküsimumusi. 1999. aasta kevadel pidasin ma Lundi Ülikoolis kolme kuu

jooksul loengusarja uuenduslikust uralistikast ning Uesson oli pidevalt üks mu kuulajaid ja probleemide kaasarutlejaid, sõites selleks kohale naaberlinnast Malmöst. Meie kontakti tulemusel avaldas Uesson Tartu Ülikooli sarjas „Fenno-Ugristica” mitu kirjutist. „Finno-Ugric and Indo-European” (Fenno-Ugristica 22. Tartu, 1999) käsitles laiemal taustal üsna kriitiliselt Kalevi Wiigi uurali-indoeuroopa keelesuhete hüpoteesi. 1999. aastal osales Uesson rühmituse „Juured” III sümpoosionil Eestis ja pidas ettekande „Indo-European and Uralic” (Fenno-Ugristica 23. Tartu, 2000), mille ta võttis kokku järgmiselt: „Minu arvamus on endiselt see, et soome-ugri rahvad asustasid vööndina ala Uuralitest Läänemereni ja võibolla isegi Atlandi ookeanini. Neist põhja pool olid arktilised rahvad: saamid, samojeedid, jukagiirid ja arvatavasti mitmesugused paleosiberi keeli kõnelnud populatsioonid. Soomeugrilastest lõuna pool olid indoeuroopa rahvad, samuti vööndina Atlandi ookeanist vähemalt Kaspiani. Nii nagu oli olemas teatav keeleliit soome-ugri rahvaste vahel, oli olemas samasugune keeleliit ka indoeuroopa rahvaste vahel.” Artiklid „On Some Interesting Similarities in Indo-European and Finnic Vulgar Terms” (Fenno-Ugristica 26. Tartu, 2004) ja „On the Lexical Similarities in the Finnic and Indo-European Terms for (Domestic) Animals and Africulture, Also Birds, Fishes etc.” (Fenno-Ugristica 27. Tartu, 2005) käsitlesid vanu sõnavaraseoseid. Kirjutises „On the Possible Relationship Between Finnic and Sinic” (Fenno-Ugristica 27. Tartu, 2005) vaatles Uesson kriitiliselt Jingyi Gao vastavat hüpoteesi.

Ants-Michael Uessonini surmaga 24. juunil 2009 Malmös kaotas keeleteadus oma silmapaistva ja uuendusliku esindaja. Kadunu oli erakordselt tolerantne ja sõbralik, kuid samal ajal põhimõttekindel inimene. Ta teaduslik pärand ja soe mälestus temast jäävad meiega.

AGO KÜNNAP

LÜHIKROONIKA

• 4.–7. juunini toimus Tallinnas Usuteaduste Instituudis Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi (SIEF) töörühma „Rituaalne aasta” 6. konverents. Töörühma juhivad tuntud mütoloogia uurija Emily Lyle Šotimaalt. Konverentsi teema „Väljas ja sees” moodustas laiemaa raamistikku siseringi teadmiste ja välisringi teadmiste diskursuses. Seekordse konverentsi üks vaatlusteemasid puudutas uuspaganlikku aastaringi, kuid põnevaid uurimistulemusi oli nii uuskombestiku kohanemisest erinevates piirkondades, vähemusrühmade tavade, välisringi kuuluva uurija identiteedimuutustest siseringi rituaalide ajal ning põlistest kommetest. Esinejaid oli Lätist, Leedust, Ungarist, Soomest, Rootsist, Norrast, Venemaalt, Poolast, Inglismaalt, Prantsusmaalt, USA-st, Bulgaariast ja Eestist. Konverentsi korraldasid Eesti Kirjandusmuuseum ja MTÜ Eesti Folkloori Instituut, toetasid Eesti Kultuurkapital ja Eesti Teaduste Akadeemia.

• 12. ja 13. juunil peeti Urvaste valdla Liinakurul Tü kirjanduse kevadkooli, mis on kujunemas traditsiooniks. Kuulati ära neliteist ettekannet, diskuteeriti, nauditi Kristiina Ehini õhtust esinemist ja Jaan Malini öiseid häälutusi. Kahe päeva jooksul astusid ettekannetega üles Evelin Arust, Katrina Karu, Mart Kuldkepp, Külliki Kuusk, Pille-Riin Larm, Brita Melts, Agnes Neier, Grete Nellis, Tõnis Parksepp, Milvi Martina Piir, Märten Rattasepp, Johanna Ross, Maia Tammjärv ja Tõnis Vilu. Teemade valik oli lai, ulatudes XIV sajandi skaldiluulest eesti kaas-aegse metakriitikani. Tundus, et rääkijatel-kuulajatel ei tahtnud minna meelest Madis Kõivu, Ene Mihkelsoni ja Jüri Ehlvesti looming ning nii mõnigi kirjandusteoreetilise arutlemise ahvatlev võimalus.

• 17. juunil toimus Akadeemilise Rahvaluule Seltsi seminar-retk, mis viis seekord Karulasse. Sõidu ajal esinesid ettekannetega Merili Metsvahi („„Meil on siin igal mäel ja igal niidujupil oma nimi”. Endise Karula kihelkonna rahvaluulest”), Risto Järv („Vaadetest Metsamoori Perepargile ja autentsusproblemaatikale”), Rein Saukas („Kirjandusmuuseumi maja ehitajatest, Karula-Kaagjärve mõisnikest von Grotedest”), Mairi Kaasik („Üheksa imemuinasjuttu Karula kihelkonnast: vähe, kuid väärt”) ja Janika Oras („Mõni keel Karula „Vanast kandlest”).

• 21. juunil esitlesid Tartu Ülikooli hungaroloogid Tartus esimest mahukat ungari-eesti sõnaraamatut: 864 leheküljel on ligi 42 000 märksõna ja rohkelt kontekstinäiteid, väljendeid ja fraeoloogisme koos tõlgetega. Ungari märksõnadele on lisatud ka grammatiline info. „Ungari-eesti sõnaraamat” sündis Tartu Ülikooli hungaroloogide ligi kümme aastat kestnud talgutöö tulemusena. Sõnaraamatu peatoimetajad on TÜ õppejõud Tõnu Seilenthal ja Anu Nurk, sõnaraamatu koostamist rahastasid Eesti Keele Sihtasutus ning Haridus- ja Teadusministeerium.

• 28. juunil toimus Tartu Ülikoolis XLIII J. V. Veski päev teemal „Keelekontaktid ja eesti keele grammatika”. Avasõnad lausus Helle Metslang. Ettekannetega astusid üles Lembit Vaba („Läti-eesti keelekontaktide ilmingud eesti grammatikas”), Jüri Viikberg („Saksa keelest eesti keeles”), Helle Metslang („Grammatikamuutuste sammud ja hüpped”), Enn Veldi („Inglise laenudest eesti keeles Euroopa kontekstis”) ja Martin Ehala („Keelekontakt veebis: näiteid varieerumisest sihitise kasutamisel”). Pärast ettekandeid käidi Raadi kalmistul akadeemik J. V. Veski haul.